

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013.gada 26.augustā Nr. 1-6/15

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim G.Kūtrim**
Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par tiesībsarga viedokli lietā Nr.2013-08-01

2013.gada 18.jūlijā Tiesībsarga birojā ir saņemta Jūsu vēstule ar lūgumu paust viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu Nr.2013-08-01 „Par Civilprocesa likuma 483.panta un 484.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – „Satversme”) 92.panta pirmajam teikumam”.

Civilprocesa likuma (turpmāk tekstā – „CPL”) 483.pants nosaka, ka „protestu par spēkā stājušos tiesas nolēmumu Senātam var iesniegt ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurors, ja kopš nolēmuma spēkā stāšanās nav pagājuši vairāk kā 10 gadi”. CPL 484.pants savukārt nosaka: „pamats protesta iesniegšanai par spēkā stājušos tiesas nolēmumu ir būtiski materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kas konstatēti lietās, kuras ir izskatītas tikai pirmās instances tiesā, ja tiesas nolēmums nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībniekiem neatkarīgu iemeslu dēļ vai ar tiesas nolēmumu aizskartas valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības vai to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki”.

Satversmes 92.panta pirmais teikums, apstrīdēto normu atbilstību kuram pieteicēji lūdz izvērtēt, nosaka „ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”.

Lieta ir ierosināta pamatojoties uz SIA „VK Estate”, Dz.Abula, V.Lazdas pilnvarotā pārstāvja – zvērinātu advokātu biroja „Kaniņa, Šlitke un Snipe” – iesniegto konstitucionālo sūdzību par CPL 60.nodaļas 483.panta, 484.panta un 485.panta neatbilstību Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Konstitucionālajā sūdzībā pieteicēji norāda sekojošo. LR Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta

virsprokurors 2013.gada 28.februārī ir iesniedzis pavisu, prettiesisku protestu par Rīgas apgabaltiesas 2012.gada 14.novembra lēmumu. Protesta izskatīšanas īpatnības un jebkādas kontroles trūkums pār tā izlēmējiem norāda uz nepilnīgo mehānismu.

Pieteikumā tiek norādīts, ka Satversmes 92.pants paredz ne tikai to, ka pieteicējiem ir tiesības panākt strīda risinājumu pienācīgā un tiesiskai valstij atbilstošā civilprocesā. Tiesības uz taisnīgu tiesu nozīmē arī to, ka pieteicējiem ir tiesības paļauties, ka netiks pārskatīti tie jautājumi, kas jau izvērtēti ar spēkā stājušos tiesas nolēmumu, ka arī netiks kavēta nolēmuma izpilde. Tā izpaužas *res judicata* koncepcija un tiesiskā noteiktība, kas ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā. Pieteicēji norāda, ka protesta autoram iepretim pieteicējiem ir nesalīdzināmi lielākas iespējas ietekmēt protesta izskatīšanas rezultātus, savukārt otram lietas dalībniekam, pēc kura iesnieguma protests iesniegts, tiek dota nesamērīga priekšrocība, secīgi pieteicējiem nav pieejami līdzvērtīgi līdzekļi, lai līdzsvarotu procesuālās izredzes. Pieteicēji apstrīd CPL 60.nodaļu, kas regulē lietu jaunu izskatīšanu sakarā ar būtiskiem materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, kur CPL 483.pants regulē tiesības iesniegt protestu, bet pārējie panti regulē 483.pantā minēto tiesību izmantošanas pamatus un kārtību. Iesniedzēji norāda, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – „ECT”) prakse norāda uz to, ka valsts amatpersonas tiesības iesniegt protestu tā saucamajā uzraudzības kārtībā par spēkā nākušu tiesas spriedumu ir tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārums. Protesta autora rīcībā ir CPL 483.pantā noteiktie 10 gadi, lai apdomātu protesta argumentus un iesniegtu protestu Senātā, kamēr tiesas nolēmumu pārsūdzībai tiek dotas 10, 20 vai 30 dienas. Tāpat tiek norādīts, ka ECT ir norādījusi vairākkārt, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk tekstā – „ECK”) 6.panta pirmajā daļā garantētās tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu ietver sevī tiesiskās noteiktības principu, kurš cita starpā prasa, lai gadījumā, ja tiesas ir lēmušas par jautājumu galīgi, tad šis nolēmums nedrīkst tikt apšaubīts, ja pieteicējam labvēlīgs tiesas nolēmums tiek atcelts pārraudzības kārtībā, valsts amatpersonai pārvērtējot tiesas apstākļus, īpaši, ja šai amatpersonai nav noteikts termiņa ierobežojums.

ECK 6.pants un ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14.pants, raksturojot tiesību uz taisnīgu tiesu saturu, uzsver, ka katram indivīdam, ja tiek noteiktas viņa tiesības un pienākumi civilprocesā, ir tiesības uz to, lai lietu taisnīgi, publiski izskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva tiesa, kas izveidota saskaņā ar likumu.

Jēdziens „taisnīga tiesa” ietver sevī tiesiskai valstij atbilstošu procesu, proti, procesu, kas ir ne tikai taisnīgs, bet arī efektīvs.

Eiropas Savienības pamattiesību hartas 47.pantā ir noteikts, ka ikvienam, kura Eiropas Savienības likumos nodrošinātās tiesības un brīvības tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu pārsūdzību tiesas priekšā, ievērojot nosacījumus. Minētais pants tāpat nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā iepriekš ar likumu noteiktā tiesā.

ECT savā judikatūrā jau ir norādījusi, ka tiesiskā noteiktība paredz ievērot *res judicata* principu¹, t.i. princips, kas nosaka sprieduma galīgumu. Princips nostiprina, ka neviena no pusēm nevar prasīt vēlreiz spēkā stājušās un saistoša sprieduma pārskatīšanu vienīgi ar mērķi pārskatīt lietu pēc būtības un saņemt jaunu nolēmumu. Augstākas instances tiesas pilnvaras [uzraudzības kārtībā] pārskatīt lietu jārealizē tikai ar mērķi izlabot tiesas kļūdas un novērst netaisnīgumu, bet ne atkārtoti pārskatīt lietu pēc būtības. Pārskatīšana nevar būt slēpta pārsūdzēšanas forma; iespējama divu atšķirīgu viedokļu pastāvēšana par vienu jautājumu nevar būt par pamatu lietas pārskatīšanai. Atkāpes no šī principa pieļaujamas tikai tad, kad tās ir nepieciešamas būtisku un nepārvaramu apstākļu dēļ².

Lietas dalībniekiem piešķirtās tiesības būt informētiem par tiesvedību un iztiesāšanas laiku, kā arī piedalīties lietas iztiesāšanā tiesā veidā var ietekmēt taisnīgu iztiesāšanas rezultātu. Procesuālo tiesību realizēšana sacīkstes formā ir viens no līdzekļiem kā tiesa, izskatot jebkuru lietu, var noskaidrot objektīvo patiesību, un lietas dalībniekiem garantētā tiesība uz lietas pārskatīšanu apelācijas un kasācijas kārtībā tikai nostiprina kļūdu novēršanu un objektīvās patiesības noskaidrošanu gadījumos, ja pirmās instances tiesā vai apelācijas instances tiesā to vai citu apstākļu dēļ nav sniegts pareizs vērtējums pierādījumiem, vai arī tiesa nav pareizi tulkojusi vai piemērojusi kādu no normām, ar kuru pamatots nolēmums.

Taču praksē nav izslēgti gadījumi, kad personas, kuras tiesas nolēmums tieši skar, nav bijušas pieaicinātas vai informētas par iztiesāšanu un tās rezultātiem – šādas sekas var iestāties gan attiecībā uz lietas dalībniekiem, kuri no viņiem neatkarīgu iemeslu dēļ nav varējuši pārsūdzēt tiesas nolēmumu, gan attiecībā uz trešajām personām un valsts un pašvaldību iestādēm. Šādos gadījumos valstij būtu pienākums radīt efektīvu mehānismu, lai nodrošinātu pamattiesību aizsardzību.

Tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un tās var tikt ierobežotas, tomēr valstij, nosakot ierobežojumus, būtu svarīgi ievērot, ka ierobežojumam jābūt noteiktam leģitīmā mērķa sasniegšanai un jābūt samērīgam un nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā.

Aplūkojot visas apstrīdētās normas, kas ietvertas CPL 60.nodaļā, kā sistēmisku kopumu, kas ietverts, lai nodrošinātu spēkā stājušos pirmās instances tiesas nolēmumu apstrīdēšanu, un to atbilstību Satversmes 92.pantam, var norādīt uz sekojošo.

Vēsturiski jau 30to gadu Latvijas Republikas Civilprocesa likumā bija ietverts regulējums³, kas pieļāva spēkā stājušos tiesas nolēmumu apstrīdēšanu. CPL 908.pants pieļāva sprieduma jaunu caurlūkošanu gadījumos:

- „1) kad tika atklāti jauni apstākļi vai arī kad aktos, uz kuriem spriedums bija dibināts, tika uzziets viltojums,
- 2) kad Tiesu palātas spriedums tika taisīts pret atbildētāju, kurš nav ieradies uz lietas iztiesāšanu un kura dzīvesvieta nebija uzdots”.

¹ 1999.gada 28.oktobra ECT spriedums lietā „Brumărescu v. Romania” [Nr. 28342/95)], 62.punkts.

² 2003.gada 24.jūlija ECT spriedums lietā „Ryabykh v. Russia” [Nr.52854/99], 52.punkts.

³ CPL 11.nodaļa „Miertiesnešu spriedumu pārsūdzēšana” (254.pants); II nodaļa „Vispārējo tiesu iestāžu spriedumu pārsūdzēšanas kārtība” (906.pants, 908.panta 2.punkts, 922.-923.pants).

CPL komentāros⁴ attiecībā uz CPL 908.pantu tika norādīts, ka „lūgumi par spriedumu jaunu caurlūkošanu būtu pieļaujami, ja lūdzējs pieved piemēru tam: 1) ka jaunatklājušais apstāklis patiešām pastāv, atklājies pēc notikušā galīgā tiesas sprieduma un nevarēja tikt pievests pie lietas izspriešanas aiz no lūdzēja neatkarīgiem iemesliem; 2) ka norādītam apstāklim pēc sava satura ir piešķirams neapšaubāms iespaids uz notikušā sprieduma pārgrozīšanu. Galīga sprieduma atcelšana pieļaujama vienīgi pie kopēji augšā norādīto neiztrūkstoši vajadzīgo noteikumu konstatēšanas”.

Par lūguma par sprieduma jaunu caurlūkošanu uz CPL 908.panta 2.punkta pamata, tika norādīts, ka nepieciešams konstatēt: „1) ka atbildētāja dzīvesvieta prasību ceļot nav uzrādīta un viņš nav izsaukts ar publikāciju „Valdības Vēstnesī”, 2) ka atbildētājs pa visu iztiesāšanas laiku kā pirmā, tā arī otrā instancē atradies nezināšanā par lietu, kas pret viņu ierosināta”.

Augstāk minētais regulējums norāda uz to, ka jau vēsturiski Latvijas tiesu sistēmā bija iedibināta kārtība, ka spēkā stājušos tiesas nolēmumus var apstrīdēt pēc to spēkā stāšanās, un šī iemesla dēļ pēc neatkarības pasludināšanas CPL 60.nodaļā ietvertu regulējumu nevarētu uztvert kā tādu, kas atjauno sociālistisko tiesību loka raksturīgu sistēmu, kas nebūtu piemērojams mūsdienu Latvijas tiesiskajā sistēmā.

Procesuālās vienlīdzības un taisnīguma princips, uz ko atsaucas arī pieteicēji, nosaka, ka lietas dalībnieku tiesībām ir jābūt taisnīgi līdzsvarotām un rezultātam taisnīgam. CPL 60.nodaļas regulējums tieši arī garantē šī līdzsvara un taisnīguma iestāšanos, jo paredz aizskarto tiesību aizsardzības mehānisma iedarbināšanu gadījumos, kad:

* tiesas nolēmums nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībniekiem neatkarīgu iemeslu dēļ un

* ar tiesas nolēmumu aizskartas valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības vai to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki.

Ierobežojumi, kas noteikti lietas dalībniekiem, pārskatot spēkā stājušos tiesas nolēmumu, ir noteikti ar likumu, un šajā punktā neatbilstība pamattiesību ievērošanai nevar konstatēt.

Vērtējot, vai ar CPL 60.nodaļas regulējumu noteiktais ierobežojums prāvniekiem ir uzlikts samērīgi, un vai tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, vēlos norādīt uz šādiem apsvērumiem.

Protesta iesniegšana pieļaujama, izpildoties stingri reglamentētiem nosacījumiem:

* tikai par spēkā stājušos pirmās instances nolēmumu, kas nav bijis pakļauts izskatīšanai apelācijas un kasācijas kārtībā.

Liegt tiesības pārsūdzēt tiesas spriedumu pieaicinātam un/vai nepieaicinātam lietas dalībniekam var tikai tiktāl, ciktāl viņam pārsūdzēšanas tiesības netiek atņemtas pēc būtības. Ja neeksistētu CPL 483.pants, CPL 484.pantā

⁴ Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem (sastādījuši F.Konradi, T.Zvejnieks), Rīga, 1939.gads, Valsts tipogrāfijas izdevums, 275.-277 lpp.

minētajiem subjektiem tiesības pārskatīt tiesas nolēmumu apelācijas un kasācijas kārtībā acīmredzama netaisnīguma gadījumā vispār tiktu liegtas. CPL 60.nodaļas regulējums samērīgi līdzsvaro divus Satversmes 92.panta elementus – procesuālo tiesību vienlīdzību un pieeja tiesai, jo lietas virzīšana atkārtotai izskatīšana līdzsvaro pušu tiesības realizēt sacīkstes principu un pārsūdzēt netaisnīgu tiesas nolēmumu;

* likumā ir stingri noteikts termiņš - 10 gadi kopš nolēmuma spēkā stāšanās – kas ierobežo prāvnieku, t.sk. valsts, pašvaldības vai trešās personas, iespējas celt iebildumus un lūgt nolēmuma atcelšanu.

Neefektīvu un nelietderīgu sūdzības par spēkā stājušos pirmās instances tiesas nolēmuma virzību Augstākajai tiesai novērš sākotnējā sūdzības izvērtēšana Ģenerālprokuratūrā, kura ne vienmēr iesniedz protestu Augstākajā tiesā un lūdz pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu.

Pilnvaru robežās Ģenerālprokuratūrai būtu jālūkojas, lai izpildītos CPL 484.panta prasības, kas ir objektīvi un pamatoti nosacījumi, lai ievērotu tiesas sēdē nepiedalījušos un neaicināto prāvnieku aizsardo tiesību aizsardzību. Turklāt vēlos atzīmēt, ka minētais regulējums ir garants tam, ka tiek ierobežota vairākkārtēja un nepamatota spēkā stājušos spriedumu pārskatīšana, uz ko kā nepieļaujamu mehānismu ir norādījusi ECT⁵.

Uzskatu, ka pieteicēju atsaukšanās konstitucionālajā sūdzībā uz ECT nolēmumiem lietās „Sitkovs pret Krieviju”⁶, „Rjabih pret Krieviju”⁷ un „Sovtransavto Holding pret Ukrainu”⁸ kā tādiem, kas norāda uz pārraudzības regulējuma, tostarp arī CPL 60.nodaļas, nepieļaujamību, ir nepamatota, jo ECT secinājumus augstāk minētajās lietās ietekmēja specifiskie apstākļi katrā no tām, kur kritika tika vērsta pamatā pret trūkumiem attiecīgajos normatīvajos regulējumos, bet ne attiecībā uz uzraudzības mehānismu kā tādu.

Ņemot vērā augstāk minētos apsvērumus, uzskatu, ka CPL 60.nodaļa, konkrēti 483.-484.pants, atbilst Satversmes 92.pantam.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Tivaņenkova 67686768

⁵ 2002.gada 25.jūlija ECT spriedums lietā „Sovtransavto Holding v. Ukraine” [Nr.48533/99], 77.punkts.

⁶ 2007.gada 18.janvāra ECT spriedums lietā „Sitkov v. Russia” [Nr.55531/00].

⁷ 2003.gada 24.jūlija ECT spriedums lietā „Ryabykh v. Russia” [Nr.52854/99].

⁸ Skat. 5 zemsvītras atsauci.